

Cyngor Bwrdeistref Sirol
MERTHYR TUDFUL
MERTHYR TYDFIL
County Borough Council

2018/19 Fersiwn 2.0

DATGANIAD LLES

1. Rhagair

- 1.1. Ar ran Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful, rwy'n falch o gyflwyno ein hail Ddatganiad Lles sy'n nodi ein hamcanion lles lleol ar gyfer y gymuned o 2017 i 2022. Datblygwyd yr amcanion o ganlyniad i fwy na blwyddyn o waith. Roedd yr ymarfer hwn yn cynnwys ymgynghori helaeth ac ymgysylltu â chymunedau a rhanddeiliaid eraill.
- 1.2. Dros y flwyddyn ddiwethaf mae'r Cyngor wedi newid sut mae'n gweithio i gyflawni'r amcanion. Wrth wneud hynny, rydym wedi dal pwyntiau dysgu allweddol ac wedi gallu symleiddio ein prosesau ac amcanion i ganolbwyntio ymhellach ar ganlyniadau ymgynghori ac ymgysylltu â rhanddeiliaid. Mae'n bwysig nodi nad yw ein hamcanion wedi newid ond wedi eu canolbwyntio'n fwy. Fel y dywedais y llynedd, rwy'n hyderus bod ein hamcanion lles yn gosod y sylfaen ar gyfer Cynllun Cyngor effeithiol.
- 1.3. Mae ein hamcanion lles yn ceisio sicrhau gwelliannau parhaus yn lles economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol y bobl sy'n byw ac yn gweithio ym Merthyr Tudful, yn awr ac yn y dyfodol. Mae'r ffocws yn parhau i fod ar gefnogi'r bobl pan fo'i angen fwyaf ac yn eu galluogi gyda'r sgiliau sydd eu hangen arnynt i arwain bywydau cyflawn. Gwneir hyn trwy newid ein dull o ganolbwyntio ar y pum ffordd o weithio fel y nodir yn Neddf Lles Dyfodol Cenedlaethau (Cymru) 2015. Fel y cyfryw byddwn yn canolbwyntio ar symud i ffwrdd rhag bod yn adweithiol a dod yn ataliol trwy feddwl yn y tymor hir drwy gynnwys , cydweithio ac integreiddio â chymunedau ('pum ffordd o weithio').
- 1.4. Paratowyd ein hamcanion lles a'u cyflwyno mewn cyfnod o her a newid. Nid yw gwneud pethau gwahanol, gan weithio'n doethach, a gwneud defnydd gwell o'n hasedau erioed wedi bod mor bwysig. Mae'r Cyngor yn bwriadu gwneud defnydd effeithiol o Ddeddf Lles Dyfodol Cenedlaethau (Cymru) 2015 i ddiogelu lles Merthyr Tudful yn awr ac ar gyfer y dyfodol
- 1.5. Mae'r Ddeddf yn rhoi cyfle inni weithio'n wahanol wrth gyflwyno ein Cynllun Cyngor. Byddwn yn gwneud hyn trwy ddefnyddio'r pum ffordd o weithio a sicrhau bod y saith nod lles bob amser wrth galon yr hyn a wnawn.

Gareth Chapman
Prif Weithredwr

2. Cyflwyniad

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

- 2.1. Mae'r Ddeddf yn ymwneud â gwella lles economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol Cymru. Am y tro cyntaf yn ôl y gyfraith, mae gan gyrff cyhoeddus bwrpas cyffredin a gweledigaeth a rennir yn genedlaethol.
- 2.2. Mae'r Ddeddf yn rhoi saith nod lles ar waith i sicrhau ein bod ni i gyd yn gweithio tuag at gyflawni'r weledigaeth a rennir. Mae gan bob un o'r nodau ddisgrifydd i adeiladu dealltwriaeth gyffredin ([Atodiad I](#)).
- 2.3. Mae'r Ddeddf yn gosod dyletswydd gyfreithiol ar gyrff cyhoeddus i fabwysiadu'r egwyddor datblygu gynaliadwy¹ wrth bennu amcanion lles ac wrth gymryd camau i fodloni'r amcanion hynny. Yn y Ddeddf, mae'r egwyddor datblygu gynaliadwy yn cael ei nodi gan y pum ffordd o weithio ([Atodiad II](#)).

Datganiad Lles

- 2.4. Yn ein datganiad lles, rydym yn amlinellu cwmpas pob amcan lles ac yn amlinellu pam yr ydym o'r farn y bydd cyfarfod y nod yn gwneud y gorau o'n cyfraniad tuag at gyflawni'r saith nod lles.
- 2.5. Mae'r datganiad lles yn cyfathrebu'n glir y cysylltiadau rhwng pob un o'n hamcanion lles a fydd yn helpu i sicrhau ymagwedd integredig a chydweithredol tuag at gyflawni pob un o'r saith nod lles.
- 2.6. Yn yr hir dymor, mae ein hamcanion lles yn ceisio sicrhau ein bod yn sicrhau gwelliannau ar draws y pedwar piler o les (economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol) i'r bobl sy'n byw ac yn gweithio ym Merthyr Tudful yn awr ac yn y dyfodol.

¹ Mae'r egwyddor datblygu gynaliadwy yn nodi pum ffordd o weithio i'n helpu ni i gydweithio'n well, osgoi ailadrodd camgymeriadau yn y gorffennol a mynd i'r afael â rhai o'r heriau hirdymor yr ydym yn eu hwynebu

Yr Egwyddor Datblygiad Gynaliadwy

- 2.7. Fel corff cyhoeddus, mae angen inni sicrhau bod y ffordd yr ydym yn gweithio yn cyd-fynd â'r egwyddor datblygu gynaliadwy. Mae'r ffordd yr ydym wedi cymhwyso'r egwyddor datblygu gynaliadwy wrth osod ac adolygu ein hamcanion wedi cynnwys

Ymglymiad

Ymglymiad pobl sy'n ymweld, yn byw ac yn gweithio ym Merthyr Tudful wrth i ni gynnal ein hasesiad lles. Roedd cyfranogiad lleol yn canolbwyntio ar ddeall lles personol a chynhyrchu gwybodaeth sy'n seiliedig ar gryfder trwy ofyn cwestiynau megis "Beth sy'n dda yn eich cymunedau?" a "Beth fyddai'n gwneud eich cymunedau'n well?"

Cydweithredu

Buom yn cydweithio ag uwch swyddogion ar draws y Cyngor wrth ddadansoddi'r wybodaeth asesu a datblygu amcanion lles. Mae hyn yn ein helpu i dyfu ymwybyddiaeth a phrofiad ymarferol o'r 5 ffordd o weithio ar draws gwasanaethau.

Integreiddio

Integreiddio adnoddau o fewn y Cyngor i wneud y gorau o'r sgiliau, yr wybodaeth a'r ddealltwriaeth ar y cyd i helpu i adeiladu amcanion lles sy'n cael eu deall gan bawb.

Atal

Mae lleihau'r posibilrwydd o weithio seilo trwy gynnwys yr holl wasanaethau a all gyfrannu at gyflawni amcan lles wedi ein helpu i weithio'n well gyda'n gilydd, sicrhau ffocws ar atal, a gwneud penderfyniadau sy'n fwy integredig a chydweithredol.

Tymor Hir

Mae defnyddio rhagamcanion poblogaeth y fwrdeistref sirol wedi helpu i ganolbwyntio ar yr amodau angenrheidiol sydd eu hangen yn y tymor hir i dyfu a chadw'r boblogaeth oedran gweithio.

Ein Gweledigaeth a Rennir

- 2.8. Dros y flwyddyn ddiwethaf cytunwyd ar amcanion Cynllun Lles Cwm Taf gan bartneriaid a bu newid yng ngweinyddiaeth wleidyddol y Cyngor. O'r herwydd, mae'r Cyngor wedi diwygio ei ddogfen Rhannu Amcanion ([Atodiad III](#)). Mae hon yn ddogfen 'Cipolwg' sy'n cysylltu amcanion gwleidyddol, lleol a rhanbarthol yn y modd y bydd y Cyngor yn mabwysiadu'r pum ffordd o weithio wrth gyflawni'r amcanion i gwrdd â nodau lles cenedlaethol.
- 2.9. Mae holl elfennau'r ddogfen Rhannu Amcanion wedi cael eu hysbysu wrth ymgysylltu â chymunedau a'u datblygu mewn cydweithrediad â grwpiau rhanddeiliaid allweddol. Mae'r enghreifftiau'n cynnwys yr ymatebion cyhoeddus a ddelwyd fel rhan o'r ymgyrch etholiadol wleidyddol a'r broses ymgynghori wrth ddatblygu amcanion Cwm Taf.
- 2.10. Gellir gweld aliniad clir rhwng y tair blaenoriaeth wleidyddol, y tri amcan rhanbarthol Cwm Taf a'r pedwar amcan lles lleol, ynghyd â synergedd yn y modd y mae'r rhain yn cael eu cyflwyno. Ym mhob elfen mae'r pum ffordd o weithio wrth wraidd y broses o gyflwyno; gan ganolbwyntio ar gyflawni'r 7 nod.
- 2.11. Ein dogfen Rhannu Gweledigaeth yw dechrau edafedd trwy ddarpariad gwasanaethau ar draws y Cyngor. Mae'r amcanion lleol yn ffurfio ffocws gwasanaeth ac mae canlyniadau neu gydrannau pob amcan yn ffurfio canlyniadau gwasanaeth. Crynhoir y rhain yn strategaeth-ar-y-dudalen (SAYD). Y pum ffordd o weithio yw'r mecanwaith ar gyfer cyflwyno a newid gwasanaethau. Adolygwyd fframwaith rheoli a rheoli'r Cyngor (gan gynnwys asesiad effaith integredig wedi'i ddiweddarau) gyda'r saith nod cenedlaethol, pedwar amcan lleol a phum ffordd o weithio wrth ei galon.
- 2.12. Mae hyn yn golygu bod cynlluniau gweithredol, amcanion tîm a gwaith unigol hefyd yn cael eu gyrru'n sylfaenol gan y saith nod cenedlaethol, y pedwar amcan lleol a'r pum ffordd o weithio. Yna gellir adlewyrchu hyn mewn cyfarfodydd 1-2-1 unigol a gwerthusiadau a gynhelir rhwng aelodau staff a'u rheolwr. Fel y cyfryw, bydd pob aelod o'r tîm yn gallu gweld sut mae eu rôl yn helpu i gyflawni'r pedwar amcan lleol ac yn wir y saith nod cenedlaethol. Yn yr un modd, neu, yn bwysicach fyth, mae ffyrdd o weithio yn cael eu hadolygu a'u newid gyda'r pum ffordd o weithio o'r Ddeddf sy'n cael ei gweithredu.

3. Amcanion Lles

Lles ym Merthyr Tudful

- 3.1. Fel rhan o'n dyletswydd lles o dan Ddeddf Lles Dyfodol Cenedlaethau (Cymru), cyhoeddodd y Cyngor ei amcanion lles ym mis Gorffennaf 2017 fel y nodir yn y cynllun Ffocws ar y Dyfodol: Lles yn ein cymuned.
- 3.2. Cynhaliwyd asesiad o les i ddatblygu ein dealltwriaeth o sut i effeithio'n gadarnhaol ar les a nodi beth sy'n bwysig i gymunedau. Cyhoeddwyd yr asesiad ym mis Mawrth 2017 a gellir ei weld ar Ein Cwm Taf². Yn ogystal, buom yn gweithio gyda thrigolion i sefydlu dealltwriaeth sylfaenol o les goddrychol ym Merthyr Tudful. Roedd y wybodaeth hon yn helpu i lunio amcanion lles, deall ymatebion posib i wella lles ac o bosib i osod sgôr lles ar gyfer y boblogaeth.
- 3.3. Mae gan y Cyngor ddyletswydd i sicrhau bod ei amcanion lles wedi'u cynllunio i wneud y mwyaf o'i gyfraniad at gyflawni pob un o'r saith nod lles. Wrth wneud hynny, rhaid i'r Cyngor gymryd pob cam rhesymol wrth arfer ei swyddogaethau i fodloni'r amcanion hynny.
- 3.4. Fel yr amlinellir yn adran rhageiriol y Prif Weithredwr, mae ein hamcanion lles lleol wedi cael eu symleiddio o naw i bedwar, er mwyn sicrhau mwy o ffocws ar gyflwyno a gwella atebolrwydd. Wedi'u datganoli gan thema lles, mae gan bob amcan lles ganlyniadau clir a fydd yn ein helpu i ymateb i anghenion y gymuned leol a chyfrannu at y saith nod lles cenedlaethol.

DG Dechrau Gorau i Fywyd

Mae plant a phobl ifanc yn cael y dechrau gorau ac yn meddu ar y sgiliau y mae eu hangen arnynt i fod yn ddysgwyr llwyddiannus ac yn unigolion hyderus.

BG Bywyd Gwaith

Mae pobl yn teimlo cefnogaeth i ddatblygu'r sgiliau priodol i ddiwallu anghenion busnesau sydd â seilwaith datblygu, diogel, gan wneud Merthyr Tudful yn gyrchfan ddeniadol.

LIA Lles Amgylcheddol

Mae cymunedau'n diogelu, gwella a hyrwyddo ein hamgylchedd a chefn gwlad.

BDd Byw yn Dda

Mae pobl yn cael eu grymuso i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, lle maent yn ddiogel ac yn mwynhau iechyd corfforol a meddyliol da.

² Gallwch ddarllen [asesiadau lles y boblogaeth](#) a'r [asesiadau lles ar wefan Ein Cwm Taf](#).

4. Mae plant a phobl ifanc yn cael y dechrau gorau ac yn meddu ar y sgiliau y mae eu hangen arnynt i fod yn ddysgwyr llwyddiannus ac yn unigolion hyderus³

Mae gan blant brofiad cynnar cadarnhaol i sicrhau eu bod yn barod i ddysgu, yn barod i'r ysgol a gallant ddatblygu'r sgiliau a'r nodweddion gwybodaeth y bydd angen iddynt ffynnu mewn bywyd, dysgu a gweithio.

- 4.1. Mae'r amcan hwn yw integreiddio dau amcan ar wahân fel y cyhoeddwyd yn ein Datganiad Lles (Mawrth 2017) a chynllun Lles Ffocws ar y Dyfodol: Lles yn ein cymuned (Gorffennaf 2017). Roedd y penderfyniad i integreiddio yn seiliedig ar y gwersi a ddysgwyd yn ystod blwyddyn 1 y Ffocws ar y Dyfodol. Mae un o'r amcanion yn rhoi mwy o ffocws ar y trawsnewidiadau allweddol, sef digwyddiadau cerrig milltir i blant a phobl ifanc sy'n cael effaith pendant ar eu datblygiad. Rydym yn diffinio'r digwyddiadau pontio fel, plentyndod cynnar, plentyndod a glasoed, a glasoed diweddarach ac oedolyn cynnar.
- 4.2. Mae addysg yn un o ragfynegwyr canfyddedig canlyniadau bywyd, megis cyflogaeth, incwm a statws cymdeithasol, ac mae'n rhagfynegydd o agweddau a lles. Mae'r amcan yn integreiddio'r daith addysgol gyflawn, o'r blynyddoedd cynnar hyd at flynyddoedd gorfodol, ac ôl-16. Mae'r amcan yn rhoi sgiliau a phriodoleddau i blant a phobl ifanc i'w helpu i wella eu bywydau eu hunain.
- 4.3. Mae gwella cefnogaeth y blynyddoedd cynnar yn hanfodol wrth fynd i'r afael ag achosion profiadau niweidiol plentyndod, a gwyddom fod yn cael effaith niweidiol ar iechyd a lles yn y dyfodol. Rydym yn diffinio blynyddoedd cynnar fel cyn geni i 7 mlwydd oed. Mae'r diffiniad eang hwn yn cydnabod pwysigrwydd beichiogrwydd wrth ddylanwadu ar ganlyniadau a throsglwyddo i'r ysgol gynradd fel cyfnod beirniadol ym mywydau plant.
- 4.4. Mae tystiolaeth ymchwil yn dangos bod gwerth i ysgolion hybu iechyd a lles ymysg disgyblion. Mae disgyblion sydd â gwell iechyd a lles yn fwy tebygol o fod yn barod i'w dysgu a chyflawni'n well yn academiaidd.
- 4.5. Mae'r amcan lles hwn yn cynnig ymagwedd gyfannol a chynaliadwy tuag at ddiwallu anghenion lles plant ifanc. Er bod yr ymagwedd hon yn bwysig i bob plentyn, bydd yn arbennig o fudd i blant sy'n wynebu anfantais neu sydd â risg uchel o ganlyniadau gwael yn hwyrach mewn bywyd. Y canlyniadau allweddol (neu gydrannau) ar gyfer Cychwyn Gorau i Fywyd yw:
 - Mae'r plant yn byw mewn amgylchedd cartref bryfiol ac ysgogol;
 - Mae gan blant fynediad i addysg cyn-ysgol ac ysgol o safon uchel;
 - Gwella'r canlyniadau addysgol ar gyfer pob plentyn a pherson ifanc; a
 - Mae gan blant a phobl ifanc iechyd a lles da.

³ Mae'r amcan lles hwn yn cydnabod hawl pob plentyn ifanc i berthnasau, amgylcheddau a gwasanaethau o ansawdd uchel a bydd yn cyfrannu'n gryf at hyrwyddo a chynnal hawliau plant fel y diffinnir gan Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (UNCRC).

- 4.6. Mae'r risg o ganlyniadau gwaeth ar gyfer plant a theuluoedd yn cael eu cysylltu'n gryf â ffactorau sylfaenol, gan gynnwys tlodi a lefelau cymhwyster isel y rhieni. Mae pwysau ehangach fel dyled, camddefnyddio sylweddau, tai gwael a diffyg cyflogaeth hefyd yn effeithio ar ddatblygiad plant a phobl ifanc.
- 4.7. Mae'n rhaid i'r dechrau gorau i fywyd weithio ochr yn ochr â'n hamcanion lles eraill sy'n mynd i'r afael â'r ffactorau sylfaenol hyn, yn enwedig:
- Bod pobl yn teimlo eu bod yn cael eu cefnogi i ddatblygu'r sgiliau sydd eu hangen i ddiwallu anghenion busnesau, gyda seilwaith datblygu, diogel yn gwneud Merthyr Tudful yn gyrchfan ddeniadol.
 - Bod gan bobl yr hawl i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, lle maent yn ddiogel ac yn mwynhau iechyd corfforol a meddyliol da.
- 4.8. Er mwyn manteisio i'r eithaf ar ein siawns o gyflawni'r dechrau gorau, bydd angen ymateb integredig ar draws ein holl amcanion lles trwy gymhwyso'r pum ffordd o weithio.

5. Mae pobl yn teimlo cefnogaeth i ddatblygu'r sgiliau priodol i ddiwallu anghenion busnesau sydd â seilwaith datblygu, diogel, gan wneud Merthyr Tudful yn gyrchfan ddeniadol

Mae pobl yn byw mewn cymunedau diogel sydd wedi'u cysylltu'n dda lle mae treftadaeth, iaith a diwylliant yn cael eu gwerthfawrogi a'u cryfhau ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Mae gan bobl hynod fedrus a chymwysedig gyfarpar i ddiwallu anghenion newidiol cyflogwyr. Mae'r seilwaith sy'n datblygu yn cynnal ac yn gwella'r amgylchedd adeiledig a naturiol.

- 5.1. Yn dilyn ymarferiad 'Gwersi a Ddysgwyd' a gynhaliwyd ar ddiwedd blwyddyn 1 y cynllun lles, mae'r canfyddiadau wedi arwain at ehangu'r amcan hwn i gynnwys 4 o'r hen amcanion. Nod y newid hwn yw gwneud y cysylltiadau yn gliriach ar draws meysydd datblygu sgiliau, cyflogadwyedd, amgylchedd diogel a threftadaeth, iaith a diwylliant ar draws y Fwrdeistref Sirol. Mae'n bwysig nodi nad yw pwyslais yr amcan hwn, ac yn wir yr amcanion eraill, wedi newid. Nid ydym wedi ymyrryd o ganlyniadau'r sesiynau ymgysylltu â chymunedau a rhanddeiliaid ond rydym yn canolbwyntio'n fwy ar gyflwyno.
- 5.2. Mae ymchwil⁴ (*4) yn dangos bod pobl sydd heb unrhyw gymwysterau addysgol yn fwy tebygol o fod ag incwm cymharol isel a bod pobl nad ydynt mewn cyflogaeth heb unrhyw gymhwyster yn fwy tebygol o fod yn economaidd anweithgar. Mae yna hefyd dystiolaeth i awgrymu bod amgylchedd trefol a reolir yn dda a gwasanaethau lleol o ansawdd uchel yn bwysig i greu amodau sy'n ddeniadol i fuddsoddwyr busnes, ymwelwyr a thrigolion lleol.
- 5.3. Pan fydd pobl leol yn siarad am ddiwylliant, cyfeirir ato'n aml fel cyfle i ddathlu. Mae adnewyddu Canol y Dref wedi dod yn ased ar gyfer cynnal gweithgareddau diwylliannol sy'n dod â phobl at ei gilydd fel gŵyl Merthyr Rising, a Gŵyl Flynyddol Chilli Anhygoel. Mae cysylltiad uniongyrchol rhwng y cysylltiadau cymdeithasol hyn â gwelliannau mewn lles corfforol a meddyliol a gall helpu i fynd i'r afael â'r twf mewn unigedd cymdeithasol ac unigrwydd. Gall digwyddiadau diwylliannol hefyd helpu i hybu ffyniant y Fwrdeistref Sirol trwy ddenu ymwelwyr a thwristiaid, gan ddarparu cyfleoedd cyflogaeth a datblygu sgiliau.
- 5.4. Mae'r canlyniadau allweddol (neu gydrannau) i gefnogi'r ymateb i'r amcan hwn yn cynnwys:
 - Gwneud sgiliau i weithio i Ferthyr Tudful: datblygu gweithlu'r dyfodol;
 - Datblygu'r amgylchedd a'r seilwaith i fusnesau ffynnu;
 - Cymunedau'n diogelu, gwella a hyrwyddo ei heiddo treftadaeth a diwylliannol;
 - Datblygu cymunedau mwy diogel; a
 - Cefnogi a rhoi lle i'r rhai mwyaf difreintiedig yn y farchnad dai.
- 5.5. Rhaid i'r amcan hwn gydweithio ochr yn ochr â'n hamcanion lles eraill sy'n mynd i'r afael â'r ffactorau sylfaenol hyn, yn enwedig:

⁴ [JRF \(2015\) Monitoring Poverty and Social Exclusion 2015](#)

- Mae'r plant yn cael y dechrau gorau ac maent yn meddu ar y sgiliau y mae angen iddynt fod yn ddysgwyr llwyddiannus ac yn unigolion hyderus;
- Cymunedau'n diogelu, gwella a hyrwyddo ein hamgylchedd naturiol ac adeiledig a chefn gwlad; a
- Mae gan bobl yr hawl i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, lle maent yn ddiogel ac yn mwynhau iechyd corfforol a meddyliol da.

6. Mae cymunedau'n diogelu, gwella a hyrwyddo ein hamgylchedd a chefn gwlad⁵

Mae pobl, sy'n falch o dirwedd eithriadol yr ardal, yn treulio amser yn yr awyr agored yn rheolaidd mewn mannau gwyrdd hygyrch. Mae cymunedau'n helpu i wella eu hardaloedd lleol, dysgu sgiliau newydd, adeiladu bondiau cymdeithasol cryf a helpu i fyw bywyd gwyllt.

- 6.1. Bu mân newid i'r amcan hwn fel rhan o'r gwersi a ddysgwyd ym mlwyddyn un y cynllun lles. Rydyn ni nawr yn cyfeirio at yr 'amgylchedd'; mae hyn yn cynnwys yr amgylchedd trefol a naturiol, ac nid dim ond yr amgylchedd naturiol a nodwyd eisoes.
- 6.2. Mae ymchwil yn dangos bod amgylchedd naturiol iach a chefn gwlad yn cynnig manteision lluosog i bobl a bywyd gwyllt o well ansawdd aer, dŵr a thir, diogelu cynefinoedd a bioamrywiaeth well ac yn cael oblygiadau buddiol ar gyfer iechyd corfforol a meddyliol^{6, 7}. Felly, ffocws yr amcan lles hwn yw'r gwaith a wnawn gyda'n cymunedau i warchod, gwella a hyrwyddo'r amgylchedd a chefn gwlad.
- 6.3. Bydd y ffordd yr ydym yn ymddwyn tuag at yr amgylchedd a chefn gwlad yn ffactor hanfodol o ddyfodol cynaliadwy ym Merthyr Tudful oherwydd bydd y manteision o wella ein hamgylchedd yn cael eu teimlo ar draws ein holl amcanion lles. Rydym yn diffinio'r amgylchedd fel cefn gwlad a phob man gwyrdd (amgylchedd naturiol) a lleoliadau trefol (amgylchedd trefol) o fewn ffin y Cyngor. Mae'r diffiniad eang hwn o'r amgylchedd yn cydnabod pwysigrwydd natur mewn amgylcheddau gwledig a threfol.
- 6.4. Mae'r amcan lles hwn yn cynnig ymagwedd gyfannol a chynaliadwy tuag at gwrdd ag anghenion lles amgylcheddol ym Merthyr Tudful. Dylai'r anghenion hynny gael eu dehongli'n fras i gynnwys gwyrddfannau a chysylltedd ansawdd, gwarchod cynefinoedd a bioamrywiaeth, ecosystemau gwydn, cymeriad tirwedd ac atal llygredd. Er bod yr ymagwedd hon yn bwysig i'r amgylchedd yn gyffredinol, bydd yn arbennig o fudd i feysydd lle mae materion amgylcheddol neu risgiau allweddol. Mae'r canlyniadau allweddol (neu gydrannau) ar gyfer cymunedau i ddiogelu, gwella a hyrwyddo ein hamgylchedd a chefn gwlad yn cynnwys:
 - Lleihau difrod amgylcheddol trwy atal llygredd;
 - Gwneud y gorau o ddefnydd effeithlon o ddeunyddiau ac adnoddau trwy'r hierarchaeth wastraff;
 - Datblygu seilwaith a mannau agored o ansawdd da, a bioamrywiaeth gysylltiedig; a
 - Hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o ynni adnewyddadwy a charbon isel.

⁵ Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor geisio cynnal a gwella bioamrywiaeth a hyrwyddo cadernid ecosystemau gan ystyried amrywiaeth rhwng ac o fewn ecosystemau; y cysylltiadau rhwng ac o fewn ecosystemau; graddfa ecosystemau; cyflwr ecosystemau (gan gynnwys eu strwythur a'u gweithrediad) ac addasrwydd ecosystemau.

⁶ [Chief Medical Officer Annual Report 2014-15](#)

⁷ [Life Course, Greenspace and Health, 2016](#).

- 6.5. Mae amgylchedd diraddiedig yn golygu y bydd gan ein trigolion, cymunedau a busnesau yn wydnwch is i risgiau amgylcheddol. Gan fod yr amgylchedd yn ffactor a dylanwad sylfaenol i lawer o amcanion lles eraill, mae'r risgiau a gyflwynir gan amgylchedd diraddiedig hefyd yn cynnwys ystod o safbwyntiau economaidd, cymdeithasol, iechyd, diogelwch cymunedol a diwylliannol.
- 6.6. Mae'n rhaid i gymunedau ddiogelu, gwella a hyrwyddo'r amgylchedd a chefn gwlad weithio ochr yn ochr â'n hamcanion lles eraill i fynd i'r afael â'r ffactorau sylfaenol hyn, yn enwedig:
- Mae gan bobl yr hawl i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, lle maent yn ddiogel ac yn mwynhau iechyd corfforol a meddyliol da; a
 - Mae pobl yn teimlo eu bod yn cael eu cefnogi i ddatblygu'r sgiliau sydd eu hangen i ddiwallu anghenion busnesau, gyda seilwaith datblygu, diogel yn gwneud Merthyr Tudful yn gyrchfan ddeniadol.

7. Mae pobl yn cael eu grymuso i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, lle maent yn ddiogel ac yn mwynhau iechyd corfforol a meddyliol da

Mae gan bobl sydd wedi eu grymuso i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, y gefnogaeth, cyngor a chymorth priodol i gwrdd â'u hanghenion personol, byw'n ddiogel a chyfleoedd mynediad sydd ar gael iddynt. Mae pobl, sy'n mabwysiadu ymddygiad iechyd yn gynharach yn eu bywyd, yn iachach, yn teimlo'n dda ac yn gweithio'n dda.

- 7.1. Fel canlyniad uniongyrchol o'r wers a ddysgwyd yn ystod blwyddyn un o'r cynllun lles, cytunwyd i gyfuno'r tri amcan blaenorol o Fyw yn Dda i un amcan cynhwysfawr. Cafodd hyn ei weithredu gan ei fod yn cael ei gydnabod bod yna berthynas gref rhwng iechyd corfforol a meddyliol da, diogelu oedolion a phlant a byw bywyd llawn annibynnol. Bydd hyn yn creu un ffocws ac yn osgoi dyblygu posibl.
- 7.2. Mae angen cymorth ar bobl i fyw'n annibynnol ac yn dda yn eu cymunedau am gyfnod hwy. Mae ymchwil a wnaed gan y Swyddfa Materion Anabledd yn awgrymu bod byw'n annibynnol yn darparu manteision mwy sylweddol ar lefel unigol na mathau confensiynol o ddarparu gwasanaethau. Mae yna hefyd dystiolaeth i awgrymu bod pobl hŷn sy'n byw yn lleol yn dymuno parhau i fyw yn eu cartrefi cyn belled ag y bo modd.
- 7.3. Mae'r cyswllt rhwng iechyd corfforol ac iechyd meddwl yn ddiamwys. Gall iechyd corfforol gwael arwain at iechyd meddwl gwael ac i'r gwrthwyneb. I'r gwrthwyneb, gall iechyd corfforol da wella cyflwr meddwl pobl; gall meddwl cryf ac iach wella ein gallu i ymdopi ag anhwylderau corfforol yn fawr. Mae yna gorff cynyddol o dystiolaeth sy'n nodi bod natur yn darparu gwerth ychwanegol at fanteision hysbys gweithgarwch corfforol.
- 7.4. Mae teimlo'n ddiogel yn dylanwadu ar sut mae pobl yn gwerthfawrogi eu cymuned, ac mae'n bwysig i ansawdd bywyd pobl; yn aml yn gwneud y gwahaniaeth rhwng pobl sydd am fyw ac aros yn eu cymdogaeth ai peidio. Mae tystiolaeth i awgrymu bod adeiladu hyder a gwynwch mewn unigolion a'u cymunedau yn gam pwysig tuag at wella lles.
- 7.5. Er mwyn sicrhau bod dull cyfannol yn cael ei fodloni yn yr amcan hwn, bydd y canlyniadau allweddol (neu gydrannau) ar gyfer Byw yn Dda yn cynnwys:
 - Diogelu plant ac oedolion sydd mewn perygl o niwed;
 - Mynd i'r afael â phrofiadau plentyndod niweidiol a datblygu Cydnerth cymunedol;
 - Hyrwyddo ymddygiad iach a lefelau uwch o weithgaredd corfforol;
 - Hyrwyddo lles emosiynol da a gwell iechyd meddwl;
 - Gwybodaeth a chyngor clir a hygyrch; a
 - Gwasanaethau sy'n darparu pobl â'r gallu i fyw yn eu cartrefi eu hunain.
- 7.6. Mae'n rhaid i'r amcan hwn weithio ochr yn ochr â'n holl amcanion lles eraill sy'n mynd i'r afael â'r ffactorau sylfaenol hyn, yn enwedig:

- Mae'r plant yn cael y dechrau gorau i fyw ac maent yn meddu ar y sgiliau y mae angen iddynt fod yn ddysgwyr llwyddiannus ac unigolion hyderus;
- Mae pobl yn teimlo eu bod yn cael eu cefnogi i ddatblygu'r sgiliau sydd eu hangen i ddiwallu anghenion busnesau, gyda seilwaith datblygu, diogel yn gwneud Merthyr Tudful yn gyrchfan ddeniadol; a
- Mae cymunedau'n diogelu, gwella a hyrwyddo ein hamgylchedd naturiol a chefn gwlad.

8. Atodiad I: Saith Nod Lles

Nod	Disgrifiad o'r nod
Cymru ffyniannus	Cymdeithas arloesol, gynhyrchiol a charbon isel sy'n cydnabod cyfyngiadau'r amgylchedd byd-eang ac felly'n defnyddio adnoddau'n effeithlon ac yn gymesur (gan gynnwys gweithredu ar newid yn yr hinsawdd); ac sy'n datblygu poblogaeth fedrus ac addysgedig mewn economi sy'n creu cyfoeth ac yn darparu cyfleoedd cyflogaeth, gan ganiatáu i bobl fanteisio ar y cyfoeth a gynhyrchir trwy sicrhau gwaith gweddus.
Cymru wydn	Cenedl sy'n cynnal ac yn gwella amgylchedd naturiol bioamrywiol gydag ecosystemau gweithredol iach sy'n cefnogi gwydnwch cymdeithasol, economaidd ac ecolegol a'r gallu i addasu i newid (er enghraifft newid yn yr hinsawdd).
Cymru iachach	Cymdeithas lle mae lles corfforol a meddyliol pobl ar ei eithaf a lle mae dewisiadau ac ymddygiadau sy'n elwa i iechyd y dyfodol.
Cymru fwy cyfartal	Cymdeithas sy'n galluogi pobl i gyflawni eu potensial ni waeth beth yw eu cefndir neu eu hamgylchiadau (gan gynnwys eu cefndir ac amgylchiadau cymdeithasol economaidd).
Cymru o gymunedau cydlynol	Cymunedau deniadol, hyfyw, diogel ac wedi'u cysylltu'n dda.
Cymru o ddiwylliant bywiog ac iaith Gymraeg ffyniannus	Cymdeithas sy'n hyrwyddo ac yn amddiffyn diwylliant, treftadaeth a'r iaith Gymraeg, ac sy'n annog pobl i gymryd rhan yn y celfyddydau, a chwaraeon a hamdden.
Cymru sy'n gyfrifol yn fyd-eang	Cenedl sydd, wrth wneud unrhyw beth i wella lles economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru, yn ystyried a all wneud y fath beth gyfrannu'n gadarnhaol at les byd-eang.

9. Atodiad II: Egwyddor Datblygu Cynaliadwy

Mae Deddf LICD (WFG) yn sefydlu 'egwyddor datblygu cynaliadwy' sy'n dweud wrth sefydliadau sut i fynd ati i gyflawni eu dyletswydd o dan y Ddeddf. Mae unrhyw gyfeiriad at gorff cyhoeddus sy'n gwneud rhywbeth "yn unol â'r egwyddor datblygu gynaliadwy" yn golygu bod yn rhaid i'r corff weithredu mewn modd sy'n ceisio sicrhau bod anghenion y presennol yn cael eu diwallu heb gyfaddawdu gallu cenedlaethau'r dyfodol i gwrdd â'u hunain anghenion.

Mae pum peth y mae angen i gyrff cyhoeddus eu hystyried i ddangos eu bod wedi defnyddio'r egwyddor datblygu gynaliadwy. Bydd dilyn y ffyrdd hyn o weithio yn ein helpu i gydweithio'n well, gan osgoi ailadrodd camgymeriadau o'r gorffennol a mynd i'r afael â rhai o'r heriau hirdymor yr ydym yn eu hwynebu.

Tymor Hir

Pwysigrwydd cydbwysu anghenion tymor byr gyda'r angen i ddiogelu'r gallu i ddiwallu anghenion hirdymor hefyd.

Atal

Sut mae gweithredu fel y gall atal problemau rhag digwydd neu waethygu helpu cyrff cyhoeddus i gwrdd â'u hamcanion.

Integreiddio

Ystyried sut y gall amcanion lles y corff cyhoeddus effeithio ar bob un o'r nodau lles, ar eu hamcanion eraill, neu ar amcanion cyrff cyhoeddus eraill.

Cydweithredu

Gweithio mewn cydweithrediad ag unrhyw berson arall (neu rannau gwahanol o'r corff ei hun) a allai helpu'r corff i fodloni ei amcanion lles.

Ymglymiad

Pwysigrwydd cynnwys pobl sydd â diddordeb mewn cyflawni nodau lles, a sicrhau bod y bobl hynny yn adlewyrchu amrywiaeth yr ardal y mae'r corff yn ei gwasanaethu.

10. Atodiad III: Ein Cyd-Weledigaeth

EIN CYD-WELEDIGAETH

"GWEITHREDU HEDDIW AR GYFER GWELL YFORY"

Y Cymru rydym ni eisiau:

Cymru ffyniannus	Cymru wydn	Cymru iachach	Cymru mwy cyfartal	Cymru o gymunedau cydlynol	Cymru o ddiwylliant bywiog a iaith Gymraeg ffyniannus	Cymru sy'n gyfrifol yn fyd-eang
------------------	------------	---------------	--------------------	----------------------------	---	---------------------------------

Y weledigaeth a rennir ar gyfer Merthyr Tudful i gyrraedd yno:

I gryfhau sefyllfa Merthyr Tudful fel canolfan ranbarthol Blaenau'r Cymoedd, a bod yn lle i fod yn falch ohono, ble:

Mae pobl yn dysgu a datblygu sgiliau i gyflawni eu huchelgais,

Mae pobl yn byw, yn gweithio, yn cael bywyd diogel, iach a chyflawn,

Mae pobl yn ymweld, yn mwynhau ac yn dychwelyd

Sut y bydd CBS Merthyr Tudful yn gweithio?

Tymor Hir

Atal

Integreiddio

Ymglymiad

Cydweithredu

Sut fyddwn ni'n cydweithio i gyflawni'r Weledigaeth A Rennir a chyflawni ein nodau

Canolbwyntio ar y Dyfodol	Cynllun Lles y BGC	Blaenoriaethau Gwleidyddol
<p>Cychwyn Gorau i Fywyd Mae gan blant a phobl ifancy dechrau gorau i fywyd ac mae ganddynt y sgiliau sydd eu hangen arnynt i fod yn ddysgwyr llwyddiannus ac yn unigolion hyderus.</p>	<p>Gwydnwch a Lles y Gymuned Hyrwyddo cymunedau diogel, hyderus, cryf a ffyniannus sy'n gwella lles trigolion ac ymwelwyr ac adeiladu ar ein hasedau cymunedol.</p>	<p>Byddwn yn gofalu am ein holl ddinasyddion trwy ddarparu addysg a gofal cymdeithasol o ansawdd fforddiadwy sy'n galluogi pawb i fyw eu bywydau i'w llawn botensial.</p>
<p>Bywyd Gwaith Mae pobl yn teimlo cefnogaeth i ddatblygu'r sgiliau priodol i ddiwallu anghenion busnesau sydd â seilwaith datblygu, diogel, gan wneud Merthyr Tudful yn gyrchfan ddeniadol.</p>	<p>Ffordd o fyw, iechyd a bregusrwydd I helpu pobl i fyw bywydau hir ac iach a goresgyn unrhyw heriau.</p>	<p>Byddwn yn annog ffyrdd o fyw bywiog a hyrwyddo lles.</p>
<p>Lles Amgylcheddol Mae cymunedau'n diogelu, gwella a hyrwyddo ein hamgylchedd a chefn gwlad.</p>	<p>Economi a Seilwaith I dyfu economi leol gref gyda chludiant cynaliadwy sy'n denu pobl i fyw, gweithio a chwarae yng Nghwm Taf.</p>	<p>Byddwn yn cefnogi amgylchedd ac economi cryf, cynaliadwy, amrywiol a llwyddiannus.</p>
<p>Byw yn Dda Mae pobl yn cael eu grymuso i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, lle maent yn ddiogel ac yn mwynhau iechyd corfforol a meddyliol da.</p>	<p>Mynd i'r afael ag unigrwydd ac unigedd (Amcan trawsbynciol) Byddwn yn gweithio mewn ffyrdd newydd i sianelu cryfderau'n cymunedau, gan gynnwys gwirfoddolwyr, i fynd i'r afael yn fwy effeithiol â'r unigrwydd a'r unigedd sy'n aml yn bodoli o fewn llawer ohonynt.</p>	